

Музи в білому халаті

Олександр Кіцера, д. мед. н., професор

/Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького/

Хто захистить короткозорого індуса?

«Мій мозок ... бунтує проти бездіяльності.

Дайте мені справу!»

А. Конан Дойль «Знак чотирьох»

На лаві підсудних – невеликого зросту чоловічок в окулярах з грубезними скельцями. Хвилюючись, він раз у раз знімає їх і протирає чистим носовичком. У ці хвилини він здається зовсім безпорадним, цей невизначеного віку чоловік з примруженими очима і смаглявим обличчям, таким незвичним для мешканців бідного на сонячні промені Бірмінгема.

Здається, всі сили британської поліції, найкращі детективи із Скотланд Ярду, хитромудрі судді в мантиях – усі змовилися, щоб довести провину юриста, індуса за походженням, Джорджа Едалджи. Багато днів триває процес, росте на суддівському столі гора папок. Нарешті, звучить вирок: «Сім років каторжних робіт!»

Ім'я Едалджи викреслюють зі списків англійських юристів.

Через три роки його неждано-негадано звільняють – без будь-яких пояснень і поновлення в правах. Він так і залишається помилуваним злочинцем під наглядом поліції та без права займатися юридичною практикою. Касаційний суд у Британському королівстві тих років не існував.

І тут проти зажерливої машини британського судочинства виступає мужній і чесний захисник – відомий англійський

письменник Артур Конан Дойль. Гнівна стаття в «Дейлі телеграф» ставить до ганебного стовпа славнозвісну британську поліцію з її «досконалим» слідчим апаратом. Один за одним відкинута ці нагромажені докази. Нищівний удар розсипає в прах весь збудований на піску акт звинувачення. Лікар Конан Дойль беззаперечно доводить, що людина з короткозорістю та астигматизмом високого ступеня не могла здійснити інкримінованого їй вбивства. Зі шпальт газети падають гнівні слова про расову дискримінацію, обман громадської думки, бездарність поліції. А далі... Конан Дойль сам веде слідство, знаходить винного і добивається перегляду справи. Едалджи реабілітовано і поновлено в корпорації англійських юристів.

Це сталося 1907 року. А в 1909-му письменник береться до нової справи – загальновідомої «справи брильянтового півмісяця». Результат – через 19 років невинно засудженого Оскара Слейтера реабілітовано.

«Зрозуміло...», – скаже читач. Виходить, сам письменник Конан Дойль і став прообразом худорлявого джентльмена з Бейкер-стрит, 221б, неспокойного квартиранта місіс Хадсон, неперевершеного майстра аналізу та дедукції? Відповісти однозначно непросто. Значно легше відповісти на інше запитання: чи існував доктор Ватсон або його праобраз? Тут сумнівів немає. Вірний друг Конан Дойля майор Вуд добровільно взяв на себе обов'язки його особистого секретаря. Він вів широке листування письменника, записував найцікавіші випадки.

Сер Артур Ігнатіус Конан Дойл (1859–1930) – шотландський і англійський письменник та лікар

Що ж стосується образу Холмса, то Майкл і Моллі Гардвік, автори книги про славного детектива, вважають, що його синтезовано щонайменше з двох осіб.

Навчаючись на медичному факультеті Единбурзького університету, молодий Артур зустрівся з відомим хірургом того часу Джозефом Беллом, блискучим діагностом. Йому вистачало лише кинути гострий погляд на пацієнта, щоб зробити безпомилкові висновки щодо його вдачі, професії, а нерідко й діагнозу. Будучи, як ми б зараз сказали, на громадських засадах асистентом і демонстратором хворих на лекціях Белла, студент Конан Дойль мав змогу ознайомитися з методами праці вченого-детектива. Та й постать славного хірурга, змальована його сучасниками, на диво схожа з пізнішим словесним портретом Холмса: худорлявий, чорнявий, гнучкий, з аскетичним обличчям, вузьким носом і сірими очима, стрімкий і поривчастий. Придивіться до портрета Артура Конан Дойля. Ні, за зовнішністю ця людина зовсім не відповідає своєму героєві, більше того – це його протилежність. Великий, кремезний, з лагідним рум'яним круглим обличчям і статечними вусами провінційного есквайра. До того ж, свого часу письменник був чудовим спортсменом – безстрашним мотогонщиком міжнародного

класу, футболістом, першокласним боксером і міжнародним суддею зі спорту.

Холмс, як ми знаємо, визнавав бокс лише як суто ужиткову навичку. На відміну від Холмса, Артур Конан Дойль був цілковитим дилетантом у музиці, малярстві, скульптурі.

І все ж, коли в 90-х роках XIX століття з'явилися перші твори, присвячені Холмсу, доктор Белл написав своєму учневі: «Та це ж ви – справжній Шерлок Холмс!».

Вихованець школи єзуїтів, молодий Артур не виправдав сподівань наставників, обравши медицину. Молодий лікар ходив з китобоями в Арктику, служив військовим хірургом під час англо-бурської війни, плавав на кораблях до берегів Африки. А ось приватна практика не вдавалася: ні сучасно обладнаний кабінет, ні блискуча бронзова табличка не притягали пацієнтів. В години вимушеного неробства Артур Конан Дойль став писати, а згодом і зовсім змінив стетоскоп на перо.

Бібліографічною рідкістю є нині історичні романи «Подвиги капітана Жерара», «Велика бурська війна». Ширше відомі фантастичні твори «Маракотова безодня», «Загублений світ», «Коли земля крикнула». Проте світову славу письменник здобув завдяки безсмертному Шерлоку Холмсу («По багрянцю сліду», «Знак чотирьох», «Пригоди Шерлока Холмса», «Собака Баскервілів» та інші).

Ще до Конан Дойля виникли перші літературні образи детективів: Дюпера (Едгар По), Лекока (Габоріо). Проте Артур Конан Дойль створив образ детектива нового типу – людини надзвичайної спостережливості з витонченим аналітичним розумом. Ці риси були притаманні самому письменникові.

Конан Дойль виступав у парламенті проти несправедливих законів, колоніального режиму в Конго, захищав у суді ірландського патріота. Цей виступ, до речі, позбавив його титулу баронета. Його книжка про безчинства англійських колоніалістів була дуже популярною.

Читаючи захоплюючі пригоди Шерлока Холмса чи дивлячись фільм про нього, пам'ятайте, що автор цього твору був розумним, вдумливим лікарем, відданим борцем за справедливість, безкорисним захисником покривджених. Громадянином з великої літери.

